איתא במדרש פרשתנו

ד"ה איתא במדרש כו' אמר ר' אחא יפה שיחתן · ש"פ חיי שרה, כ"ב מרחשון ה'תשמ"ח
ספר המאמרים מלוקט בראשית ח"א ע' תג ואילך · הנחה בלתי מוגה

המאמר מאמר (כעין שיחה) של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, ש"פ חיי שרה תשמ"ח — שבת כינוס השלוחים
הפתיחה על ב"ר פ"ס, ח ורש"י חיי שרה כד, מב: יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים
נדפס סה"מ תשמ"ח ע' לד ואילך · התוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 471 ואילך · סה"מ מלוקט בראשית ח"א · דבר מלכות חיי שרה

מהדורה מבוארת. המאמר במלואו, סעיף אחר סעיף, ולאחר כל סעיף ביאור השוזר את לשון המאמר (מודגש) עם ביאור עורך (רגיל): קרא את המודגש בלבד ויש לך המאמר; קרא את הכל ויש לך המאמר כפי שמלמדים אותו. ההערות כולן בסוף, כפי שנדפסו, עם מצב אימות.

שבת חיי שרה תשפ"ז — כ"ז מרחשון. המאמר נאמר בשבת כינוס השלוחים תשמ"ח; עיקרו — שהמעשה הנגמר למטה הוא המקום שבו היחוד נשלם — נקרא השנה באותה שבת.

על מהדורה זו

המודגש הוא לשון המאמר עצמו; הרגיל הוא ביאור עורך — תרגום מושג, מקור, מנגנון מפורש — שזור במשפט במקום שבו הלומד זקוק לו. הביאור אינו נושא סמכות מעבר לעצמו; במקום שהוא חורג מלשון המאמר, לשון המאמר קובעת.

הלשון היא הנוסח הדיגיטלי המפורסם של ספר המאמרים מלוקט (בראשית ח"א ע' תג ואילך); מספרי ההערות כפי מהדורה זו (1–31 ו־1*–16*). דבר מלכות ממספר את אותן הערות 1–30 — ההבדלים רשומים במראי המקומות שבסוף. כל ציון סומן `VERIFIED` (נפתח ואומת) או `AS CITED` (הועתק כפי שנדפס, לא נפתח כאן). מאמר כעין שיחה, הנחה בלתי מוגה.

המהלך בקצרה

השאלה	שליחות אליעזר מסופרת פעמיים; גופי תורה ניתנו ברמיזה. מדוע?
התשובה המסורה	הפרשה היא נישואי יצחק ורבקה — יחוד ז"א ונוקבא — היחוד שכל יהודי פועל בכל מצוה. "מעשה אבות סימן לבנים".
בתוך מצוה אחת	משפיע ומקבל נפגשים שלש פעמים: ציווי ← מצוה; טעם ← גוף; כוונה ← עשיה. בכל זוג המעשה הוא המקבל, ובמעשה מתקיים היחוד.
בלא כוונה	גם מעשה בלא כוונה קדמה לו מחשבה — אם לא עכשיו, בזמן אחר (כתורת הריי"צ על הדיבור). ההלכה יכולה לדרוש כוונה נוכחת; המבנה עומד בכל אופן.
מי העיקר	המקבל, המעשה. רבקה ילדה את הזרע שהובטח ליצחק; גיורי שרה ורבקה; האיש מביא חיטין אך לחם האשה מחיה. "המעשה הוא העיקר".
לאן זה מוביל	מצוות בשלימות "ממלאות את הארץ וכובשות אותה": שבעה עממין, עשרה, וכל העולם התחתון כדירה לו ית' — וכגן תענוגו, שנכנסים אליו כבר עתה בחסידות ונפתח במילואו בתורה חדשה ובתחיית המתים.

יפה שיחתן של עבדי אבות — למה נכפלה פרשת אליעזר

לפני הלימוד

המאמר פותח במדרש המובא ברש"י: שיחת אליעזר נכפלה בתורה, ואילו גופי תורה ניתנו ברמיזה. התשובה המסורה מאדמו"ר הזקן ואילך: הפרשה היא השידוך דיצחק ורבקה, והשידוך הוא יחוד ז"א ונוקבא — תוכן עבודת כל אחד ואחת. שימו לב למעבר: משאלה על **אורך** הפרשה לטענה על **מבנה** העבודה.

סעיף א

איתא במדרש פרשתנו[1] (והובא בפרש"י על התורה[2]) אמר ר' אחא יפה שיחתן של עבדי אבות (נוסח אחר[3] עבדי בתי אבות) כו' מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה[4], ומבואר בדרושי רבותינו נשיאינו (במאמר אדמו"ר הזקן הנדפס באוה"ת להצ"צ עם הגהות הצ"צ[5], ובתורת חיים פרשתנו[6], ובדרושים שלאחרי זה[7]), דמה שהרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה (כי די לחכימא ברמיזא[8]) ואעפ"כ פרשה של אליעזר כפולה בתורה, הוא משום שפרשה של אליעזר ענינה הוא השידוך

איתא במדרש פרשתנו — בראשית רבה על חיי שרה — **והובא בפרש"י על התורה**, על הפסוק "ואבוא היום" (כד, מב), ולכן מדרש זה שגור בפי כל ילד הלומד חומש עם רש"י. **אמר ר' אחא יפה שיחתן של עבדי אבות** — שיחת חולין של אליעזר — **(נוסח אחר: עבדי בתי אבות)** — זהו לשון המדרש עצמו, ולשון רש"י קצר ממנו — **כו' מתורתן של בנים**, מן התורה שניתנה לבנים בסיני. **שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה**, מסופרת בפירוט ושוב חוזרת ומסופרת, **והרבה גופי תורה** — עיקרי הלכות שלמות — **לא ניתנו אלא ברמיזה**. זוהי השאלה: סיפור שעבד מספר על שולחן ליד תופס כששים פסוקים פעמיים, והלכות שבת תלויות בתיבה אחת.

ומבואר בדרושי רבותינו נשיאינו — המאמר נשען על מאמרים קודמים ומונה אותם: **במאמר אדמו"ר הזקן הנדפס באוה"ת להצ"צ עם הגהות הצ"צ, ובתורת חיים** לאדמו"ר האמצעי **פרשתנו, ובדרושים שלאחרי זה** — אצל אדמו"ר הרש"ב בתר"ס — **דמה שהרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה, כי די לחכימא ברמיזא** — התורה מדברת אל חכם ואינה צריכה לפרש — **ואעפ"כ פרשה של אליעזר כפולה בתורה, הוא משום שפרשה של אליעזר ענינה הוא השידוך דיצחק ורבקה**. האריכות אינה על העבד; היא על מה שנשלח העבד לפעול.

סעיף ב

דיצחק ורבקה (היינו דנוסף לכללות החילוק בין תורתן של בנים ושיחתן של עבדי בתי אבות המבואר בהדרושים, הרי מעלת פרשת אליעזר היא גם להיותה עוסקת בשידוך דיצחק ורבקה). כי ענין יחוד יצחק ורבקה מורה על יחוד ז"א ונוקבא שזהו תוכן כללות עבודת כל אחד ואחת מישראל, שע"י כל מצוה פועלים יחוד זו"נ. ומכיון שמעשה אבות סימן לבנים[9], לכן הוכפלה בתורה פרשה זו המדברת בענין נישואי יצחק ורבקה.

היינו דנוסף לכללות החילוק בין תורתן של בנים ושיחתן של עבדי בתי אבות המבואר בהדרושים — בדרושים הקודמים מבואר הטעם הראשון: "תורתן של בנים" היא המשכה מלמעלה למטה בציור מוגבל, ו"שיחתן של עבדים" היא העלאה מלמטה מתוך ביטול האבות שהיו מרכבה; ובתורת חיים מפורש שאין הכוונה שהעבדים גדולים מן הבנים, אלא ששיחה זו היא "ענין

ושרש כללי" ליחוד העליון דמ"ה וב"ן — **הרי מעלת פרשת אליעזר היא גם להיותה עוסקת בשידוך דיצחק ורבקה**. נמצאו שני טעמים לכפילות; המאמר נוטל את השני ובונה עליו.

כי ענין יחוד יצחק ורבקה מורה על יחוד ז"א ונוקבא — זעיר אנפין, שש המדות דאצילות, המשפיע; ונוקבא, מלכות, המקבל. כל נישואין למטה הם ציור של זיווג זה למעלה, והנישואין הראשונים שהתורה מספרת בפרטיות הם הדוגמא לכולם — **שזהו תוכן כללות עבודת כל אחד ואחת מישראל, שע"י כל מצוה פועלים יחוד זו"נ**. זהו המשפט שהמאמר כולו יבאר: מצוה אינה רק קיום ציווי; היא זיווג. הנוסח "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" קורא בשם את שני בני הזוג הללו. **ומכיון שמעשה אבות סימן לבנים, לכן הוכפלה בתורה פרשה זו המדברת בענין נישואי יצחק ורבקה**. הכפילות היא דרכה של תורה לומר: אין זה סיפור שקוראים פעם אחת; זהו מה שאתה עושה בכל יום.

סיכום · אות א

המדרש שואל מדוע שליחות אליעזר מסופרת פעמיים בעוד גופי תורה ניתנו ברמיזה. התשובה החסידית: הפרשה היא נישואי יצחק ורבקה, שהם יחוד ז"א ונוקבא — היחוד שכל יהודי פועל בכל מצוה. ומכיון שמעשה אבות סימן לבנים, חזרה התורה על הסיפור האחד שהוא דגם לכל עבודתנו.

יחוד משפיע ומקבל — שלש פעמים בתוך מצוה אחת

לפני הלימוד

סעיף א יחוד משפיע ומקבל — שלש פעמים בתוך מצוה אחת, בשלש עומקים: (א) הציווי מלמעלה והמצוה; (ב) בתוך המצוה — טעמה וגופה; (ג) בתוך האדם — כוונתו ועשייתו. רשמו את שלש השכבות; עליהן נבנה ההמשך.

סעיף א

ויש לומר, שענין זה שבכללות עבודת האדם, יחוד זו"נ, יחוד משפיע ומקבל, ישנו בפרטיות בכל מצוה. דהציווי (ונתינת כח) מלמעלה על מעשה המצוה היא בחי' משפיע, ועצם המצוה הוא המקבל. ונמצא, שמעשה המצוה (הבא ע"י הציווי וגוף המצוה) הוא יחוד משפיע ומקבל. וגם

ויש לומר, שענין זה שבכללות עבודת האדם, יחוד זו"נ, יחוד משפיע ומקבל — השם הפשוט של הזוג, ובו ישתמש המאמר מכאן ואילך — **ישנו בפרטיות בכל מצוה**, לא רק בכללות חיי העבודה אלא בתוך כל מעשה ומעשה. **דהציווי (ונתינת כח)** — הכח שנותן הקב"ה יחד עם הציווי כדי שיוכל להתקיים — **מלמעלה על מעשה המצוה היא בחי' משפיע, ועצם המצוה הוא המקבל**. שכבה ראשונה: הרצון המצוה הוא המשפיע; המעשה המצווה הוא הכלי המקבל. **ונמצא, שמעשה המצוה (הבא ע"י הציווי וגוף המצוה) הוא יחוד משפיע ומקבל**. כשיהודי מניח תפילין, ה"הניחו תפילין" שמלמעלה והרצועות שעל היד נפגשו; המעשה הוא מקום פגישתם.

סעיף ב

וגוף המצוה) הוא יחוד משפיע ומקבל. וגם בהמצוה גופא יש ב' ענינים[10], טעם וכוונת המצוה, והמצוה עצמה. דטעם (וכוונת המצוה) הוא בחי' משפיע, והמצוה עצמה הוא בחי' מקבל. ונמצא, שבמעשה המצוה (שבה נכללים טעם המצוה, והמצוה עצמה) הוא יחוד משפיע ומקבל. ועוד זאת, שגם בהאדם

וגם בהמצוה גופא יש ב' ענינים, טעם וכוונת המצוה, והמצוה עצמה. שכבה שניה. לכל מצוה יש טעם ותוכן פנימי — תפילין משעבדים לב ומוח — ויש לה גוף, הבתים והרצועות. **דטעם (וכוונת המצוה) הוא בחי' משפיע, והמצוה עצמה הוא בחי' מקבל**. הטעם "נשפע" לתוך המעשה ונותן לו את משמעותו; המעשה מקבל את הטעם ונותן לו מקום בעולם. **ונמצא, שבמעשה המצוה (שבה נכללים טעם המצוה, והמצוה עצמה) הוא יחוד משפיע ומקבל** — ושוב המעשה הוא מקום הפגישה.

סעיף ג

יחוד משפיע ומקבל. ועוד זאת, שגם בהאדם העושה את המצוה ישנם ב' ענינים, כוונת המצוה ועשיית גוף המצוה. דכוונת המצוה הוא בחי' משפיע, ועשיית המצוה הוא בחי' מקבל. נמצא שבעשיית המצוה נהי' היחוד דמשפיע ומקבל.

ועוד זאת, שגם בהאדם העושה את המצוה ישנם ב' ענינים, כוונת המצוה ועשיית גוף המצוה. שכבה שלישית, בתוך האדם עצמו: לא טעם המצוה אלא כוונת העושה — הריכוז והכוונה שהוא מביא — והידים שעושות בפועל. **דכוונת המצוה הוא בחי'**

משפיע, ועשיית המצוה הוא בחי' מקבל. נמצא שבעשיית המצוה נהי' היחוד דמשפיע ומקבל. שלשה יחודים במעשה אחד: ציווי←מצוה, טעם←גוף, כוונה←עשיה. בכל זוג הצד השני הוא "המקבל", ובכל זוג דוקא במקבל — במעשה — מתקיים היחוד בפועל.

סיכום · אות ב

יחוד משפיע ומקבל אינו רק צורת חיי העבודה בכללם; הוא נמצא שלש פעמים בתוך כל מצוה: הציווי מלמעלה עם המצוה; טעם המצוה עם גופה; כוונת האדם עם עשייתו. בכל זוג המעשה הוא המקבל, ובמעשה מתממש היחוד.

גם במצוה הנעשית בלא כוונה

לפני הלימוד

קושיא: אם השכבה השלישית דורשת פגישת כוונה ועשיה, מה עם ריבוי המצוות שיהודי עושה מתוך הרגל? הרבי משיב מיסוד שלימד אדמו"ר הריי"צ על הדיבור — אין דיבור יוצא בלי שקדמה לו מחשבה, אף אם המחשבה היתה בזמן אחר — ומעתיק אותו למעשה. ואחר כך מדייק היכן ההלכה מחמירה יותר. הסעיף חותם: בכל מצוה, בכוונה או בלא כוונה, יש יחוד משפיע ומקבל.

סעיף א

ויש להוסיף בזה, דזה שבאדם העושה את המצוה ישנם ב' ענינים, כוונת המצוה ועשיית המצוה, הוא גם במעשה הנעשה בלא כוונה, דהרי ישנה המחשבה הגורמת למעשה זה, נוסף על עצם המעשה. ויש לומר הביאור

ויש להוסיף בזה, דזה שבאדם העושה את המצוה ישנם ב' הענינים דכוונת המצוה ועשיית המצוה הוא גם במעשה הנעשה בלא כוונה — המצוה שנעשית מאליה, הברכה הנאמרת בלי לב — **דהרי ישנה המחשבה הגורמת למעשה זה, נוסף על עצם המעשה**. אמנם אין כאן כוונה מכוונת; אבל איזו מחשבה הניעה את היד. מחשבה זו, קלושה ככל שתהיה, היא המשפיע למקבל של המעשה.

סעיף ב

זה, נוסף על עצם המעשה. ויש לומר הביאור בזה, דהנה מבואר במ"א לגבי כח הדיבור, דכל דיבור בא ע"י קדימת המחשבה[11], ומה שלפעמים רואים שיש מי שמדבר בלי מחשבה, הרי זה משום שהי' זה במחשבתו בזמן אחר. ועד"ז יש לומר גם בנוגע לכח המעשה, דאף שיש מציאות של מעשה הנעשה בלא כוונה, ונוגע גם להלכה שיש מעשים הצריכים כוונה, ובלא כוונה אינם מועילים, מ"מ

ויש לומר הביאור בזה, דהנה מבואר במ"א לגבי כח הדיבור, דכל דיבור בא ע"י קדימת המחשבה — תורת אדמו"ר הריי"צ (ד"ה מה רב טובך תרצ"ב): שלשת לבושי הנפש, מחשבה דיבור ומעשה, מלובשים זה בזה, והדיבור נמשך תמיד מן המחשבה — **ומה שלפעמים רואים שיש מי שמדבר בלי מחשבה, הרי זה משום שהי' זה במחשבתו בזמן אחר**. מה שנראה כדיבור בלא מחשבה הוא מחשבה של אתמול או של לפני שנים שצפה ועלתה לבדה; אין דיבור שלא עבר במחשבה כלל. **ועד"ז יש לומר גם בנוגע לכח המעשה, דאף שיש מציאות של מעשה הנעשה בלא כוונה, ונוגע גם להלכה שיש מעשים הצריכים כוונה ובלא כוונה אינם מועילים** — הרבי מעמיד בעצמו את הקושיא בצורתה החריפה: יש מצוות (קריאת שמע למשל) שבלא כוונה לא יצא ידי חובתו כלל —

סעיף ג

כוונה, ובלא כוונה אינם מועילים, מ"מ בהכרח לומר שכל דבר הבא לידי מעשה, בהכרח שהי' לפני זה במחשבה, ואם נעשה בלי מחשבה על כרחך צריך לומר שהיתה ע"ז איזה מחשבה לפני זה. אלא שבנוגע להלכה

הרי מחשבה זו שהיתה בזמן אחר אינה מספיקה, ולכן המעשה אינו מועיל, אם הכוונה היא לעיכובא (או רק לכתחילה). וכמבואר במ"א, ואין כאן המקום להאריך בזה. ומכל זה מובן, שבכל מצוה ישנו יחוד משפיע ומקבל.

מ"מ בהכרח לומר שכל דבר הבא לידי מעשה, בהכרח שהי' לפני זה במחשבה, ואם נעשה בלי מחשבה על כרחך צריך לומר שהיתה ע"ז איזה מחשבה לפני זה . המבנה עומד: מחשבה (משפיע) קדמה למעשה (מקבל), גם אם אינה נוכחת עכשיו. **אלא שבנוגע להלכה הרי מחשבה זו שהיתה בזמן אחר אינה מספיקה, ולכן המעשה אינו מועיל, אם הכוונה היא לעיכובא** — תנאי שבלעדיו המצוה אינה נעשית כלל — **(או רק לכתחילה)** — נדרשת, אך אינה מעכבת בדיעבד. **וכמבואר במ"א, ואין כאן המקום להאריך בזה** . אין סתירה בין חסידות להלכה: החסידות אומרת שמחשבה מוכרחת להיות; ההלכה אומרת, במצוות מסוימות, שהיא מוכרחת להיות **עכשיו**. **ומכל זה מובן, שבכל מצוה ישנו יחוד משפיע ומקבל**. הקושיא נבלעה. אין מצוה — אפילו זו הנעשית בחצי דעת — שלא נפגש בה המשפיע עם המקבל.

סיכום · אות ג

גם מצוה בלא כוונה מכילה את זוג המשפיע והמקבל, כי אין מעשה בלא מחשבה שקדמה לו — אם לא עכשיו, אז בזמן אחר, כפי שלימד אדמו"ר הריי"צ על הדיבור. ההלכה יכולה עדיין לדרוש כוונה נוכחת (לעיכובא או לכתחילה), והמאמר מניח זאת במקומו. המסקנה בלא יוצא מן הכלל: כל מצוה היא יחוד משפיע ומקבל.

המעשה הוא העיקר — מעלת רבקה

לפני הלימוד

אחרי שהראה שכל מצוה היא יחוד משפיע ומקבל, שואל הרבי מי משניהם העיקר, ומשיב שלא כצפוי: המקבל, המעשה. ההוכחה מן הנישואין שהפרשה עוסקת בהם. ליצחק הובטח הזרע, אבל רבקה ילדה אותו; אברהם ויצחק גיירו את האנשים, שרה ורבקה את הנשים, והמאמר מוצא את הפעולה הגדולה יותר אצל הנשים. ומאמר הגמרא מכריע: אדם מביא חיטין, אך הלחם — מעשה האשה — הוא שהאדם חי בו. שימו לב איך שלש הוכחות אומרות דבר אחד: השלימות נעשית במקבל.

סעיף א

והנה בענין זה גופא דיחוד משפיע ומקבל שבמצוות, הרי המעשה שבזה הוא העיקר[12]. ויש לומר דוגמא לזה מענין יחוד משפיע ומקבל כפי שהוא במעשה האבות, בשידוך יצחק ורבקה. דהנה בענין שידוך יצחק

והנה בענין זה גופא דיחוד משפיע ומקבל שבמצוות, הרי המעשה שבזה הוא העיקר — כמשנה באבות: "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה". משני בני הזוג, אם כן, המקבל — המעשה — הוא זה שעליו הכל נשען. **ויש לומר דוגמא לזה** — ציור שבו העדיפות נראית לעין — **מענין יחוד משפיע ומקבל כפי שהוא במעשה האבות, בשידוך יצחק ורבקה**. הפרשה שבה נפתח המאמר חוזרת עתה כראיה: הביטו למה נועדו הנישואין, ומי פעל אותם.

סעיף ב

בשידוך יצחק ורבקה. דהנה בענין שידוך יצחק ורבקה הרי המטרה בזה היתה כמ"ש[13] וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, וכתיב[14] כי ביצחק יקרא לך זרע, דקאי על יעקב שנולד מיצחק[15], וממנו נולד כל עם ישראל. והרי בענין זה הרי עיקר הלידה היתה ע"י רבקה, שהיא המקבל. וכפשטות הענין, דמצד האב

דהנה בענין שידוך יצחק ורבקה הרי המטרה בזה היתה כמ"ש וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק — יהושע, המספר את כל מהלך האבות: תכלית אברהם — יצחק, ותכלית יצחק — זרעו — **וכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע, דקאי על יעקב שנולד מיצחק** — "ביצחק ולא כל יצחק", כדברי הגמרא: יעקב ולא עשו — **וממנו נולד כל עם ישראל. והרי בענין זה הרי עיקר הלידה היתה ע"י רבקה, שהיא המקבל**. מטרת השידוך היתה ולד; הולד בא על ידי מי שקיבלה. המקבל הוא המקום שבו הושגה המטרה.

סעיף ג

שהיא המקבל. וכפשטות הענין, דמצד האב אפשר שתהי' ההכנה והידיעה וההשערה איך יהיו התולדות, אבל הלידה עצמה בהתגלות היא ע"י האם, דהיינו רבקה. ויש לומר שכן הי' גם ברוחניות, דאברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים[16], וכן הי' גם ביצחק ורבקה*[16], ובזה גופא יש מעלה בפעולת רבקה. והגם שאמרו רז"ל[17]

וכפשטות הענין, דמצד האב אפשר שתהי' ההכנה והידיעה וההשערה איך יהיו התולדות — הוא יכול לתכנן, לצפות, לקוות ואף לדעת — **אבל הלידה עצמה בהתגלות היא ע"י האם, דהיינו רבקה**. כל מה שהאב תורם נשאר בכח עד שהאם מוציאה אותו אל הפועל. "בהתגלות" היא המלה המכרעת: המקבל הוא המקום שבו הדבר חדל להיות רעיון. **ויש לומר שכן הי' גם ברוחניות, דאברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, וכן הי' גם ביצחק ורבקה** — המדרש לומד את גרי יצחק מ"ארץ מגורי

אביו", "מגיורי אביו" — **ובזה גופא יש מעלה בפעולת רבקה**. כל זוג חילק את העבודה; המאמר עומד לומר מדוע חלקה של האשה כבד יותר.

סעיף ד

> בפעולת רבקה. והגם שאמרו רז"ל[17] האיש דרכו לכבוש כו', מ"מ אמרו רז"ל[18] אדם מביא חיטין חיטין כוסס (בתמי'), שצ"ל האשה האופה את הלחם אשר על ידו יחי' האדם, ע"י המוצא פי הוי' שבו[19]. ומזה מובן גם בנוגע למעשה המצוות, שהעיקר בזה הוא בחי' הנוקבא שבו, המעשה הוא העיקר.

והגם שאמרו רז"ל האיש דרכו לכבוש כו' — יבמות סה, ב, על "ומלאו את הארץ וכבשוה": האיש מצווה על פריה ורביה, כי הכיבוש, היוזמה, הם דרכו — **מ"מ אמרו רז"ל אדם מביא חיטין חיטין כוסס (בתמי')** — ר' יוסי פגש את אליהו ושאל במה אשה עוזרת לאדם; השיב אליהו בשאלה: אדם מביא חיטין מן השדה — וכי חיטין הוא כוסס? פשתן — וכי פשתן הוא לובש? — **שצ"ל האשה האופה את הלחם אשר על ידו יחי' האדם, ע"י המוצא פי הוי' שבו**. הלחם הוא תוצרת המקבל, והלחם הוא המחיה — ולא הלחם כשלעצמו, כלשון הכתוב בעקב, אלא דבר ה' שבתוכו; גימור המקבל הוא המאפשר לחיות האלקית שבדבר להגיע אל האדם. חיטי האיש הם כח המשפיע; לחם האשה הוא התגלות המקבל. **ומזה מובן גם בנוגע למעשה המצוות, שהעיקר בזה הוא בחי' הנוקבא שבו, המעשה הוא העיקר** . המהלך נסגר: בשלשת היחודים שבסעיף ב היה "המקבל" בכל זוג המעשה, ועתה נתברר שהמקבל הוא החשוב ביותר.

סיכום · אות ד

מבין משפיע ומקבל, המקבל — המעשה — הוא העיקר. ראיה מן הפרשה: תכלית השידוך היתה יעקב וכל ישראל, והלידה היתה על ידי רבקה; אברהם ויצחק גיירו אנשים, שרה ורבקה נשים, והמעלה היתרה בצד המקבל; האיש מביא חיטין, אך לחם האשה, שבו דבר ה', הוא המחיה. לכן במצוות העיקר הוא הנוקבא, המעשה.

מילאו את הארץ וכבשוה — הדירה, הגן, המעיינות

לפני הלימוד

הסעיף האחרון מתרחב במעגלים. נישואין מקיימים "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה". מצוות בשלימותן מקיימות אותו פסוק בקנה מידה של עולם: ארץ שבעה עממין, ארץ עשרה, וכל הארץ התחתונה שנעשית דירה לו ית'. ואז הדירה נקראת מחדש גן — מקום תענוג וטיול — וטיול בגן הוא לשון הרמב"ם ללימוד פנימיות התורה. המאמר מסתיים במקום שבו מאמרי הרבי מסתיימים: הפצת המעיינות, תורה חדשה, ותחיית המתים, "בעגלא דידן ממש".

סעיף א

והנה כשם שהוא בשידוך כפשוטו, שעל ידו מקיימים מ"ש[20] פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה, עד"ז הוא ג"כ ע"י מעשה המצוות, שע"י שלימות מעשה המצוות פועלים שיהי' מילאו את הארץ וכבשוה בפשטות, שזה כולל ארץ ישראל

והנה כשם שהוא בשידוך כפשוטו, שעל ידו מקיימים מ"ש פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה — הציווי הראשון לזוג הראשון: נישואין הם הדרך שבה הארץ מתמלאת — **עד"ז הוא ג"כ ע"י מעשה המצוות, שע"י שלימות מעשה המצוות פועלים שיהי' מילאו את הארץ וכבשוה בפשטות** — לא כמשל לעבודה פנימית, אף שגם זה נכון, אלא כגיאוגרפיה. ושימו לב למלה "שלימות": דוקא הקיום המלא, המעשה המובא עד גמרו, יש לו היקף זה — שוב המקבל.

סעיף ב

וכבשוה בפשטות, שזה כולל ארץ ישראל כפשוטה, ארץ שבעה עממין, ויתר על כן, ירחיב ה' אלקיך את גבולך[21], ארץ עשר עממין, כולל קיני קניזי וקדמוני[22], ועד לענין מילאו את הארץ וכבשוה כפשוטו, שזה כולל כל הארץ הלזו התחתונה שאין תחתון למטה ממנה, שבה עושים דירה לו ית' בתחתונים[23], היינו שהוא ית' דר וחי (און לעבט) בהדירה[24]. ויקויים מ"ש[25] באתי לגני

שזה כולל ארץ ישראל כפשוטה, ארץ שבעה עממין — הארץ שהובטחה לאברהם ונכבשה בימי יהושע — **ויתר על כן, ירחיב ה' אלקיך את גבולך, ארץ עשר עממין, כולל קיני קניזי וקדמוני** — שלש הארצות הנוספות שנמנו בברית בין הבתרים והובטחו שוב בדברים לעת שירחיב ה' את הגבול; רש"י אומר שהכתוב מדבר בשלש אלו דוקא — **ועד לענין מילאו את הארץ וכבשוה כפשוטו, שזה כולל כל הארץ הלזו התחתונה שאין תחתון למטה ממנה** — לשון התניא על עולמנו הגשמי — **שבה עושים דירה לו ית' בתחתונים, היינו שהוא ית' דר וחי (און לעבט) בהדירה**. האידיש היא הדגשתו של הרבי: לא בית ששומרים לבעלים שבא לבקר, אלא בית שהוא חי בו, בגלוי ובכל עצמותו. זהו פירוש "כיבוש" הארץ — להכשירה לדירת ה'.

סעיף ג

לעבט) בהדירה[24]. ויקויים מ"ש[25] באתי לגני אחותי כלה, לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה[26], ועוד זאת שהוא נקרא גנו של הקב"ה, היינו מקום של תענוג וטיול[27], שהקב"ה מטייל בו כביכול עם ישראל. ויש

ויקויים מ"ש באתי לגני אחותי כלה — שיר השירים ה, א, הפסוק הפותח את מאמרו האחרון של אדמו"ר הריי"צ ואת מאמרו הראשון של הרבי; הרבי מעמיד את המאמר הזה על אותו קו — **לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה** — המדרש: לא "לגן" אלא "לגני", לגנוני, לחופתי; עיקר שכינה בתחתונים היתה בתחילת הבריאה, נסתלקה בשבעה חטאים, ושבעה צדיקים מאברהם עד משה הורידוה חזרה — **ועוד זאת שהוא נקרא גנו של הקב"ה, היינו מקום של תענוג וטיול, שהקב"ה מטייל בו כביכול עם ישראל**. דירה היא מקום שגרים בו; גן הוא מקום שמטיילים בו להנאה. המאמר מוסיף את השני על הראשון: לא זו בלבד שהקב"ה דר בעולם התחתון, אלא הוא מתענג בו ומטייל בו עמנו.

סעיף ד

> שהקב"ה מטייל בו כביכול עם ישראל. ויש לומר, שזה קשור עם מה שהגילוי דלעתיד לבוא תלוי בהפצת מעיינות פנימיות התורה חוצה[28], שהרי גם לימוד פנימיות התורה נקרא בשם טיול בפרדס ובגן (כמבואר ברמב"ם[29]), ומזה באים לענין באתי לגני, טיול בפרדס פנימיות התורה לעתיד לבוא, כשיהי' גילוי תורה חדשה[30], והקיצו ורננו שוכני עפר[31], וכל זה יהי' בעגלא דידן ממש.

ויש לומר, שזה קשור עם מה שהגילוי דלעתיד לבוא תלוי בהפצת מעיינות פנימיות התורה חוצה — אגרת הבעש"ט: אמר לו משיח "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" — **שהרי גם לימוד פנימיות התורה נקרא בשם טיול בפרדס ובגן (כמבואר ברמב"ם)** — הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג: הפרקים הראשונים הם "מה שחכמים הראשונים קוראין אותו פרדס", ו"אין ראוי לטייל בפרדס" אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר. הרבי מדייק בפועל: פנימיות התורה היא טיול בגן — **ומזה באים לענין באתי לגני, טיול בפרדס פנימיות התורה לעתיד לבוא, כשיהי' גילוי תורה חדשה** — "תורה חדשה מאתי תצא", שהמדרש קורא "חידוש תורה" — **והקיצו ורננו שוכני עפר** — תחיית המתים — **וכל זה יהי' בעגלא דידן ממש**. השלשלת כסדרה: מצוות בשלימות ← הארץ נכבשת לדירת ה' ← הדירה היא גן תענוג ← אל הגן נכנסים כבר עתה בלימוד החסידות ← והגן נפתח במילואו בגאולה. המעיינות אינם ענין צדדי; הם ההליכה אל הגן שאליה הכין המאמר כולו.

סיכום · אות ה

נישואין מקיימים "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"; מצוות בשלימותן מקיימות זאת בקנה מידה של עולם: ארץ שבעה עממין, ארץ העשרה, וכל הארץ התחתונה הנעשית דירה לו ית' שהוא דר בה בגלוי. הדירה היא "גני" — מקומה הראשון של השכינה, ומקום תענוג שהקב"ה מטייל בו עם ישראל. ומכיון שפנימיות התורה היא עצמה טיול בפרדס, הפצת החסידות היא הדרך אל הגן, אל תורה חדשה ואל תחיית המתים, בעגלא דידן ממש.

מושגים

שיחתן של עבדי אבות	סיפור אליעזר, שהמדרש קוראו יפה מתורתן של בנים מפני שנכפל.
גופי תורה	עיקרי הלכות, שרבים מהם נלמדים מתיבה או מאות אחת.
ז"א ונוקבא	זעיר אנפין — שש המדות דאצילות, המשפיע; נוקבא — מלכות, המקבל.
משפיע ומקבל	שם הזוג בלשון פשוטה; במאמר מופיע בשלש שכבות בתוך מצוה אחת.
נתינת כח	הכח הניתן עם הציווי כדי שיוכל להתקיים.
טעם המצוה / גוף המצוה	נשמת המצוה — טעמה; וגופה — המעשה.
לעיכובא / לכתחילה	תנאי שהעדרו מבטל; לעומת דרישה לכתחילה שאינה מעכבת בדיעבד.
המעשה הוא העיקר	אבות פ"א מי"ז — טענת המאמר על המקבל.
מוצא פי הוי'	דבר ה' שבתוך הלחם, שהוא המחיה באמת (עקב ח, ג).
דירה בתחתונים	תכלית הבריאה (תנחומא נשא טז; תניא פל"ו).
באתי לגני	שה"ש ה, א — "לגנוני", מקומה הראשון של השכינה; כותרת מאמרי הריי"צ והרבי.
טיול בפרדס	לשון הרמב"ם ללימוד עמקי התורה; כאן — החסידות.
הפצת המעיינות חוצה	תנאי ביאת המשיח שנאמר לבעש"ט.
תורה חדשה	ישעי' נא, ד כפי שנדרש בויק"ר פי"ג, ג — תורת העתיד.

הערות המאמר כפי שנדפסו

כל 32 ההערות כפי מהדורת המלוקט. VERIFIED נפתח ואומת · AS CITED הועתק כפי שנדפס · MIXED חלקו נפתח. הבדלי דבר מלכות: הערה 9 ו־*16 אינן שם; הערה 19 מקוצרת; במקום הערה 24 שם: ראה אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך. ועוד.

1	ב"ר פ"ס, ח. יל"ש פרשתנו רמז קט.	VERIFIED
2	פרשתנו כד, מב.	VERIFIED
3	ב"ר שם.	VERIFIED
4	לשון פרש"י שם.	VERIFIED
5	אוה"ת פרשתנו קכז, ב ואילך. וראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' לו ואילך. לקו"ת ברכה צו, ד.	AS CITED
6	קלה, א ואילך. קלז, ד ואילך. וראה גם תו"ח לך לך עט, ד ואילך.	MIXED
7	סה"מ תר"ס ע' כט.	AS CITED
8	ראה מדרש משלי פכ"ב. זהר ח"א כו, ב. ח"ג קכט, סע"ב. רפ, ב. ועוד. וראה גם בנדו"ד – ד"ה א"ר אחא יפה שיחתן כו' תשמ"ז (לעיל ע' ת). לקו"ש ח"כ ע' 332 הערה 72.	AS CITED
9	ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. שם, י. יד, א. תולדות כו, א. ר"פ וישלח. ס"פ ויחי. תו"ח לך לך פג, סע"ג ואילך. אוה"ת ר"פ לך לך. ועוד.	AS CITED
10	ראה גם לקו"ת שלח מ, א. עטרת ראש דרוש לעש"ת נח, סע"ב ואילך. ועוד.	AS CITED
11	ראה ד"ה מה רב טובך תרצ"ב פ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ג ס"ע מ ואילך). סה"מ תש"ג ס"ע 20 ואילך. ועוד.	AS CITED
12	אבות פ"א מי"ז.	VERIFIED
13	יהושע כד, ג.	VERIFIED
14	וירא כא, יב.	VERIFIED
15	ראה נדרים לא, א. פרש"י ויצא כח, טו. וראה רמב"ם הל' נדרים פ"ט הכ"א. הל' מלכים פ"י ה"ז.	MIXED
16	ב"ר פל"ט, יד. פפ"ד, ד. פרש"י לך יב, ה.	VERIFIED
*16	ראה ב"ר פפ"ד שם.	VERIFIED
17	יבמות סה, ב.	VERIFIED
18	שם סג, א ובפרש"י.	VERIFIED
19		MIXED

	ע"פ עקב ח, ג. וראה ל"ת להאריז"ל עה"פ. פע"ח שער (כז) יוהכ"פ פ"א. ספר הליקוטים להאריז"ל בתחלתו. וראה גם של"ה עד, א. תו"א נח ט, ד. בשלח סה, ד. לקו"ת צו יג, ב. אמור לח, ג. מטות פא, ב. עקב יד, א. ועוד.	
20	בראשית א, כח.	VERIFIED
21	פ' ראה יב, כ. פ' שופטים יט, ח.	VERIFIED
22	ספרי ראה שם. פרש"י שופטים שם. ועוד.	MIXED
23	ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו.	MIXED
24	ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט. אוה"ת בלק ע' תתקצו. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שנג. וש"נ. המשך תרס"ו ס"ע ג. סה"מ תרע"ח ע' קצג. סה"מ ראש השנה ע' שיד. וש"נ.	AS CITED
25	שה"ש ה, א. וראה המשך באתי לגני ה'שי"ת (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך).	MIXED
26	שהש"ר עה"פ.	VERIFIED
27	ראה גם שיחות שבהערה 29.	AS CITED
28	אגה"ק דהבעש"ט – נדפס בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתו. ובכ"מ.	AS CITED
29	הל' יסוה"ת פ"ד הי"ג. וראה הדרן על הרמב"ם תשל"ה (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' לט) הערה 6 בשוה"ג. לקו"ש חכ"ו ע' 123. וש"נ.	MIXED
30	ראה ויק"ר פי"ג, ג.	VERIFIED
31	ישע' כו, יט.	VERIFIED

קולופון

המקור. ד"ה איתא במדרש פרשתנו, ש"פ חיי שרה כ"ב מרחשון ה'תשמ"ח. נדפס בסה"מ תשמ"ח ע' לד ואילך ובהתוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 471 ואילך; לוקט בסה"מ מלוקט בראשית ח"א ע' תג ואילך, שנוסחו הדיגיטלי הוא לשון מהדורה זו; נדפס שוב בדבר מלכות חיי שרה. הנחה בלתי מוגה.

הביאור. ביאור, לפני הלימוד, סיכומים ומושגים נערכו למהדורה זו; הם דברי עורך, מסומנים ככאלה, ואינם נושאים סמכות מעבר לעצמם. הלשון לא שוחזרה מזכרון מעולם; כל הערה הועתקה כפי שנדפסה; מצב האימות מוצהר.

הוכן על ידי שמעון רוזנברג — OpenChassidus · reshimu.ai · shimon@reshimu.ai. כ"ה מרחשון תשפ"ז. דברי תורה — נא לא להשליך.